

твори українських композиторів XVIII ст., що зберігаються у фонді 177 ІР НБУВ, частина з яких потребує атрибуції та окремого дослідження. У спільній доповіді наукового співробітника Історичного музею України **В. В. Безпалька** і доцента кафедри старовинної музики Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, кандидата мистецтвознавства **І. Ю. Кузмінського** було розкрито значущість Ірмолія в історії, вивченні та розвитку церковного співу в Україні.

Наукова співробітниця відділу ретроспективної бібліографії Книжкової палати України імені Івана Федорова **А. С. Хайло** у своєму виступі здійснила джерелознавчий і філологічний аналіз видань пісенного фольклору 1919–1921 рр. Про автограф видатного композитора Артемія Веделя у мистецтвознавчому та культурологічному аспектах йшлося у доповіді, старшого викладача Київського Національного університету культури і мистецтв, кандидата мистецтвознавства **І. В. Тилика**.

З особливою увагою присутні вислухали доповіді, присвячені дослідженню нотних документів, що зберігаються у ВМФ НБУВ. Їх автори – співробітники ВМФ НБУВ **І. В. Савченко, О. А. Цибульська, О. В. Москалець, Є. В. Кожушко, Л. В. Івченко, Л. Т. Руденко, С. А. Літвінова** – порушували надзвичайно актуальні як теоретичні, так і науково-практичні питання стосовно атрибуції документів, популяризації української музичної культури в умовах сучасних інформаційних технологій. Цікаві матеріали були

надіслані учасникам секційного засідання електронною поштою. Це, зокрема, доповіді директора Українського католицького університету, доктора мистецтвознавства **Ю. П. Ясіновського**; професорки кафедри україністики Національної музичної академії імені М. В. Лисенка, докторки мистецтвознавства **У. Б. Граб**; доцентки Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв України **О. Л. Зосім**; докторки мистецтвознавства Інституту музикології Варшавського політехнічного університету **О. В. Курган**. Усі бажаючі мали змогу ознайомитися з напрацюваннями своїх колег на сайті НБУВ.

Загалом секційне засідання пройшло в атмосфері продуктивного діалогу та плідного обміну думками. Всі учасники одностайно висловилися щодо створення інформаційних систем, які уможливають віддалено використовувати музичні документи, створювати довідково-пошукові засоби на документні ресурси. Впровадження такої системи дає змогу здійснювати оперативний пошук необхідної ретроспективної інформації у джерельних комплексах як для музикознавців, джерелознавців, бібліографів, істориків, так і для широкої громадськості.

Лариса Івченко,

завідувачка відділу

музичних фондів Інституту книгознавства НБУВ,

кандидат мистецтвознавства

Людмила Руденко,

старший науковий співробітник НБУВ,

кандидат мистецтвознавства

Історична біографіка в сучасному українському суспільстві: проблематика, інформаційний простір, бібліотеки, читачі. XVI Біографічні читання

8 жовтня 2020 р. у рамках заходів Конференції відбулися XVI Біографічні читання «Історична біографіка в сучасному українському суспільстві: проблематика, інформаційний простір, бібліотеки, читачі», які організував Інститут біографічних досліджень НБУВ онлайн із застосуванням інтернет-платформи Zoom. До програми заходу було включено 54 доповіді науковців, бібліотечних і музейних працівників, викладачів закладів вищої освіти з різних міст України. Обмеженість часу дала змогу виступити лише 12 учасникам, кожен з яких розкрився як глибокий дослідник біографічного простору вітчизняного гуманітарного середовища.

Модератор Біографічних читань, провідний науковий співробітник НБУВ, доктор історичних наук, професор **Л. І. Буряк** відкрила засідання коротким вітальним словом, у якому, зокрема, окреслила коло питань, винесених для обговорення на XVI Біографічних читаннях,

наголосила на важливості наукового діалогу в нинішній непростій життєвій ситуації.

Першим до виступу був запрошений завідувач кафедри Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор історичних наук, професор **С. І. Посохов**. У доповіді «У пошуку «знакових фігур» місцевої історії (компаративний аналіз путівників по місту Харкову)» вчений репрезентував результати дослідження, що ґрунтувалося на аналізі 24 путівників по місту Харкову з кінця XIX ст. і до сьогодення з метою виокремлення найбільш видатних постатей місцевої історії. Робота розпочалася зі створення бази даних, до якої заносилися імена зі сторінок путівників та характеристики, які їх супроводжували. Доповідач виклав принципи побудови цієї бази даних та можливі інтерпретації отриманих результатів. У підсумку вдалося створити певну ієрархічну систему імен і виокремити «ТОП-осіб».

Дослідження також дало змогу побачити систему імен у динаміці, коли одні постаті в певні періоди «випали» з кола лідерів, а інші потрапили до цього списку тощо. П'ятірка лідерів – історичних осіб, які передовсім формують «обличчя Харкова», – виглядає так (за абеткою): О. М. Бекетов, В. Н. Каразін, Г. Ф. Квітка-Основ'яненко, Г. С. Сковорода, Т. Г. Шевченко. Зазначені особи презентують Харків здебільшого як місто науки, освіти, культури та засвідчують його приналежність до України.

Директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Л. Д. Березівська** презентувала «Електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу» крізь призму жіночої біографіки». Доповідачка представила відомих українських педагогинь минулого, чиї персоналії містить електронний ресурс, – Х. Д. Алчевську, Т. Ф. Бугайко, М. М. Грінченко, Л. Д. Деполович, Олену Пчілку, С. Ф. Русову, Т. І. Цвєлих, М. Монтессорі. Усі вони жили і працювали в різних суспільно-політичних, соціально-економічних, культурологічних умовах, однак їх об'єднує те, що висунуті ними ідеї, які заклали цеглини гуманістичної педагогіки, не втрачають актуальності й нині. Л. Д. Березівська ознайомила учасників читань зі структурою електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу».

У виступі доцента Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, кандидата історичних наук **О. Є. Музичка** «Рецепція історико-духовних особливостей розвитку української культури в творчому доробку представника української діаспори в Іспанії Дмитра Бучинського (1913–1963)» було висвітлено життєвий шлях та внесок в українську культурологію представника третьої (післявоєнної) хвилі української еміграції в Іспанії Д. Г. Бучинського, який належав до націоналістичної, християнсько-консервативної течії української думки та громадського життя, що домінувала в українській еміграції у другій половині ХХ ст. Вчений-культуролог намагався поєднати християнський світогляд із завданнями плекання мілітарного, героїчного, рішучого українця, котрий, при обороні своїх інтересів, може вдатися й до дій, які можуть видатися несумісними з релігійною мораллю. Актуальним і донині є заклик Д. Г. Бучинського не копіювати сліпо західноєвропейську культуру, а дивитися передусім вглиб себе, в собі шукати духовні ресурси для боротьби за гідне місце української нації на культурній мапі світу.

У доповіді «Одне загублене ім'я з історії одеської медієвістики: Віктор Соломонович Рейжевський (1907–1937)» старшого викладача кафедри філософії Національного університету «Одеська морська академія» **П. А. Майбороди** йшлося про трагічну долю В. С. Рейжевського. Вчений походив з єврейської родини лікаря, яка мала досить великі статки до революції, здобув якісну домашню освіту, навчався в Одеському ІНО, Ленінградському університеті. Під час нав-

чання в Ленінграді (нині Санкт-Петербург) його арештували за участь у «нелегальному» гуртку. Із цього часу В. С. Рейжевський постійно зазнає репресій. 1936 р. його востаннє арештовують в Одесі і переправляють до Москви, де розстрілюють у травні 1937-го. Через переслідування основні наукові праці В. С. Рейжевського залишилися в рукописах, він не зміг сповна розкрити свої здібності, створити наукову школу й передати свої знання медієвіста наступним поколінням.

Завідувачка кафедри Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій, доктор історичних наук **С. Г. Іваницька** і член Чернігівського осередку Національної спілки краєзнавців України, кандидат історичних наук **Т. П. Демченко** у спільній доповіді «Справа СБУ в історико-біографічному вимірі (до 90-річчя харківського процесу)» у світлі сучасних історіографічних візій з'ясували специфіку монтування владою процесу Спілки визволення України (1929–1930); показали роль і місце постаті академіка Сергія Єфремова в цій справі; узагальнили дані щодо долі інших осіб, які опинилися на лаві підсудних або були притягнуті до відповідальності під час процесу СБУ. Джерелами студії стали документальні збірники, щоденники С. Єфремова і В. Дурдуківського, мемуари, епістолярій, архівна справа-формуляр С. Єфремова в Галузевому архіві СБУ. Доповідачки навели маловідомі дані щодо персонального складу головних учасників процесу, змалювали особливості долі окремих особистостей, окреслили перспективи дослідження.

Завідувач сектору Національної історичної бібліотеки України **В. П. Кисельова** і головний бібліограф НІБУ **О. В. Покропивна** виступили з повідомленням «Дослідження краєзнавчих біобібліографічних ресурсів регіональних бібліотек: актуальність та завдання в контексті розвитку української біографіки». Було обґрунтовано актуальність дослідження сучасного стану бібліографічних ресурсів краєзнавчої біографіки в регіональних бібліотеках України, окреслено його основні завдання, серед яких: вивчення джерельної бази – публікацій про сучасний стан бібліографічного забезпечення краєзнавчої біографіки; виявлення й упорядкування даних про бібліографічні видання ОУНБ України 2016–2019 рр., присвячені відомим особистостям краю; всебічний аналіз виявленого масиву посібників зі встановленням особливостей розвитку сучасної краєзнавчої біобібліографії; надання рекомендацій щодо удосконалення краєзнавчих біобібліографічних ресурсів.

Заступник директора Бережанського краєзнавчого музею (Тернопільська обл.) **М. П. Проців** у виступі «Особові фонди Бережанського краєзнавчого музею та приватні колекції як джерела біографічних досліджень: Зіновій Штокалко», спираючись на низку сімейних документів, кореспонденції, книжки з есклібрисами з родинної бібліотеки, сотні світлин, істотно розширив життєпис лікаря і бандуриста Зіновія Штокалка, його батька, матері й братів Івана і Любомира. Доповідач також повідомив, що за результатами дослідження доку-

ментів музеєм видано каталог, у якому вміщено 358 описів оригінальних документів і предметів за період 1891–2020 рр.

Провідний науковий співробітник НБУВ, доктор філологічних наук **Г. А. Александрова** присвятила свій виступ особливостям творення сучасного художнього біографічного тексту (на прикладі роману С. Процюка «Маски опадають повільно»). Проаналізувавши зазначений роман-психобіографію, в якому особливу увагу звернено на психічні чинники життя і творчості Володимира Винниченка, вчена відзначила: в тексті дотримана життєва хронологія, але переважає неточне відтворення подій, художнього образу з його суперечностями у виборі життєвих пріоритетів та в стосунках з близькими; оповідач у творі має водночас риси психолога, історика, літературознавця і читача, сполучає минуле (спостерігає життя письменника в контексті його доби) і теперішнє (оцінює життєдіяльність діяча з позицій сьогодення); автор не обмежується створенням психоаналітичного полотна особистості Володимира Винниченка, а показує, як кожен митець мусить приміряти різні маски в пошуках себе самого та буттєвих істин.

У своєму виступі «Нові герої біографічної книги для дітей в Україні (2014–2020 рр.)» старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **Н. П. Марченко** порушила питання зміни «героя» та наративів, які формують у читача-дитини його образ після переломних для самоусвідомлення та самоідентифікації українського суспільства подій 2014 р. Традиційне звернення до історичних постатей національного пантеону, персоналій-«взірців для наслідування» поступово відходить у минуле. Сучасні діти мають змогу читати біографії значно ширшого кола героїв, зокрема й тих, хто не став знаменитим, чи навіть антигероїв. Звичними у дитячому біографічному читанні стають раніше відсутні в ньому оповіді про сучасних кумирів молоді, визначних академічних учених, діячів церкви, представників українства, які зреалізували себе за межами країни, та ін. Доповідачка наголосила, що, на відміну від пострадянського дискурсу, нині особа НЕ позиціонується винятково виразником типового «канонізованого» життєвого досвіду, соціальної чи іншої групи, а є Особистістю з унікальним, неповторним, мотивуючим життєвим досвідом. Її життєвий сценарій – НЕ зразок, а модель можливої поведінки у рамках ситуацій, з якими дитина може зіткнутися у житті.

У доповіді «Спогади-інтерв'ю: до історії жанру» завідувачка відділу НБУВ, кандидат історичних наук **Н. І. Любовець** зазначила, що в контексті розвитку нових напрямів в історичній науці на особливу увагу сьогодні заслуговують усноісторичні свідчення в мемуарному жанрі спогаду-інтерв'ю, який дає змогу зафіксувати оповіді учасників та очевидців тих чи інших подій. Дослідниця детально зупинилася на етапах еволюції спогаду-інтерв'ю – від 1920–1930-х рр., коли створення джерельної бази історичних досліджень диктувалося

необхідністю легалізації історії радянської держави, до 1990-х рр. – періоду впровадження жанру в історичні дослідження, що проходило на фоні інституалізації усної історії як окремого наукового напрямку. Тоді науковцями була розроблена методика інтерв'ювання, транскрибування, аналізу та різних способів репрезентації інтерв'ю. Завданнями усноісторичних практик стали: створення джерельної бази історичних досліджень з новітньої історії України, дослідження колективних травматичних спогадів як способу їх детравматизації та реінтеграції суспільства на основі спільних цінностей, культурної різноманітності та прийняття Іншого.

У виступі «Український закордонний паспорт громадянина Української Народної Республіки в житті української жінки періоду Української революції (1917–1921 рр.)» молодший науковий співробітник НБУВ **К. В. Петриченко** зазначила, що про жіноцтво періоду Української революції ми дізнаємося, зокрема, завдяки існуванню документів того періоду, у т. ч. закордонного паспорта громадянина УНР – офіційного документа, який засвідчував особу й громадянство, а в необхідних випадках службове становище особи, котра виїздила за кордон. Доповідачка висвітлила питання використання паспорта української жінки у період 1917–1921 рр., спираючись на джерела, розглянула інформаційний ресурс документа, навела приклади паспортів жінок – учасниць подій Української революції, зробила висновок про значення закордонного паспорта громадянина УНР у житті української жінки.

Провідний науковий співробітник НБУВ, доктор історичних наук, професор **Л. І. Буряк** у доповіді «Емоції на тлі еміграційного повсякдення (штрихи до біографічного світу Мілени Рудницької)» акцентувала увагу на важливій проблемі сучасних біографічних досліджень, а саме, на пошуку нових моделей біографічних реконструкцій, здатних розширити, поглибити, урізноманітнити знання та уявлення про життя людини, зробити їх цікавими для читацької аудиторії. Зокрема, апелюючи до теорії німецького історика Яна Плампера, який обґрунтовує важливість емоцій при дослідженні історичних процесів, Л. І. Буряк запропонувала залучити категорію «емоції» у контекст біографічних досліджень і розглянути в якості експериментального досвіду біографічний світ знаної політичної діячки Мілени Рудницької (1892–1976). На підставі автобіографії М. Рудницької та її листування із сином – знаним істориком Іваном Лисяком-Рудницьким – учена проаналізувала емоції цієї харизматичної жінки, які виникали з приводу «Дому» як одного з ключових концептів її біографічного світу.

Заінтересоване обговорення різнопланових питань теорії і практики біографічних, біобібліографічних досліджень показало перспективи розвитку науки в цих напрямках.

Тетяна Котлярова,
молодший науковий співробітник НБУВ